

Improvement of application of economic methods of motivation at milk processing enterprises. The problem of improvement of organization of application of economic methods of motivation is examined. It is suggested to develop the system of financial motivation of administrative personnels.

Keywords: system of motivation, wages, stimulation, categorizing of personnel of enterprise.

Рецензент: к.е.н., доцент Данько Ю.І.

Дата надходження до редакції: 9.08.2012 р.

УДК: [631.15:65.011.44]:332.33(477.54)

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

К. В. Шелудько, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
Науковий керівник – к.е.н., професор А.П. Вервейко

Аналіз економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь в Харківській області. Розглянуті проблеми економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь в Харківській області на сучасному етапі аграрної реформи.

Постановка проблеми. Сільське господарство України є одним з ключових рушіїв економіки держави. Одним з основних ресурсів сільського господарства є земельний ресурс. Наслідком інтенсивного використання ресурсу є втрата його цінності та можливість збереження для наступних поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів збереження, відтворення та ефективного використання земельних ресурсів висвітлено у працях: М.В. Зубця, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, М.М. Федорова, та інших [1,2,8]. Проблеми підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь присвячені дослідження А.Данкевича, І.Г.Кириленка, І.В. Кошкалди, І.І. Лукінова, А.В. Македонського, та інших [3,4,5,6,7].

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ефективності використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підпри-

ємствах Харківської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення ефективності використання сільськогосподарських угідь доцільно дослідити рівень вже досягнутого виробництва продукції. Тому варто проаналізувати виробництво продукції на 100 га цих угідь. Виробництво продукції у постійних цінах на 100 га сільськогосподарських угідь прийнято вважати основним узагальнювальним результативним показником рівня інтенсивності сільського господарства, від якого залежать інші, що характеризують ступінь використання важливих ресурсів виробництва, собівартість і рентабельність продукції окремих галузей, прибуток і загальну рентабельність господарства.

Отже розглянемо ефективність використання сільськогосподарських угідь з урахуванням площ землекористування в усіх категоріях господарств Харківської області на основі показника валової продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства за категоріями господарств
 (у постійних цінах 2010 року; млн.грн.)

Рік	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011
Продукція сільського господарства							
Усі категорії господарств	15632,8	10208,8	8730,0	11206,1	10095,7	8946,1	13270,6
Сільськогосподарські підприємства	12404,4	6255,7	3929,8	5206,1	5406,2	4586,5	7293,5
Фермерські господарства	...	73,6	168,7	522,8	610,4	435,5	868,4
Господарства населення	3228,4	3953,1	4800,2	6000,0	4689,5	4359,6	5977,1
Продукція рослинництва							
Усі категорії господарств	8351,0	6614,1	5982,9	8006,7	7101,6	5709,5	9999,3
Сільськогосподарські підприємства	7246,3	4389,3	3085,7	4029,8	4129,9	3204,0	5896,5
Фермерські господарства	...	66,0	159,6	497,5	582,7	409,9	844,0
Господарства населення	1104,7	2224,8	2897,2	3976,9	2971,7	2505,5	4102,8
Продукція тваринництва							
Усі категорії господарств	7281,8	3594,7	2747,1	3199,4	2994,1	3236,6	3271,3
Сільськогосподарські підприємства	5158,1	1866,4	844,1	1176,3	1276,3	1382,5	1397,0
Фермерські господарства	...	7,6	9,1	25,3	27,7	25,6	24,4
Господарства населення	2123,7	1728,3	1903,0	2023,1	1717,8	1854,1	1874,3

Джерело: розрахунки автора за даними Головного управління статистики у Харківській області

Слід зазначити, що дані результати виробництва сільськогосподарської продукції істотно залежить від галузевої структури сільськогоспо-

дарських товаровиробників, зокрема співвідношення галузей рослинництва і тваринництва. Відповідно, найбільш високі показники у сільсько-

господарських підприємств, найменше у фермерських господарств (таб.1). Усіма категоріями господарств області вироблено 3473,3 тис.т зерна, 985,3 тис.т цукрових буряків (фабричних), 913,1 тис.т соняшнику, 973 тис.т картоплі, 702,6 тис.т овочів та 54,4 тис.т фруктів. У порівнянні з 2010р. валовий збір зерна збільшився в 2,7 раза, цукрових буряків – у 2,1 раза, картоплі – вдвічі, овочів – на 51,3%, соняшнику – на 29,9%; виробництво плодів та ягід було меншим на 15,9%. За 2011р. усіма категоріями виробників вироблено (реалізовано на забій) 79,3 тис.т м'яса (у забійній вазі), що на 4,7% менше, ніж у попередньому році, 472,7 тис.т молока (на 1,2% більше). Отже, у процесі реформування здійснено перерозподіл земель між сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими та особистими селянськими господарствами (господарствами населення) Дані таблиці 1 свідчать про те, що до початку земельної реформи 80 % виробництва виробництва припадало на сільськогосподарські підприємства, де коефіцієнт співвідношення галузей рослинництва і тваринництва близькі до 0,8. Коли ж проаналізувати тенденцію останніх

трьох років, то можна зробити висновок, що сільськогосподарські підприємства у виробництві валової продукції займають 55%, а господарства населення 45 %, тому і вище згадане співвідношення буде від 1,5 до 3,1 та від 1,7 до 2,2 відповідно.

Отже, у процесі реформування здійснено перерозподіл земель між сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими та особистими селянськими господарствами (господарствами населення). Дані таблиці 1 свідчать про те, що до початку земельної реформи 80 % виробництва виробництва припадало на сільськогосподарські підприємства, де коефіцієнт співвідношення галузей рослинництва і тваринництва близькі до 0,8. Коли ж проаналізувати тенденцію останніх трьох років, то можна зробити висновок, що сільськогосподарські підприємства у виробництві валової продукції займають 55%, а господарства населення 45 %, тому і вище згадане співвідношення буде від 1,5 до 3,1 та від 1,7 до 2,2 відповідно.

Щодо ефективності виробництва (таб. 2), то на перший погляд, ситуація неоднозначна.

Таблиця 2

Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції
в сільськогосподарських підприємства Харківської області

Показник	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Від реалізації сільськогосподарської продукції								
Прибуток всього, тис. грн	20439,0	95583,3	72595,0	524633,1	378452,0	142351,3	645693,7	1324234,7
на 100га с.-г. угідь тис. грн	1,2	9,3	7,2	48,2	31,4	11,7	55,4	107,7
у т.ч. прибуток без дотацій, тис. грн.	20439,0	50556	18814,0	427943,9	265812,6	115636,2	611477,4	1286537,6
на 100га с.-г. угідь тис.грн	1,2	4,9	1,9	39,3	22,1	9,5	52,5	104,6
Рівень рентабельності, %	2,7	7,9	4,7	27,8	12,8	3,9	18,6	28,3
т.ч. без дотацій, %	2,7	4,2	-1,0	22,7	9,0	3,2	17,6	24,4
Від реалізації продукції рослинництва								
Прибуток всього, тис. грн	151168,0	70852,0	75733,0	575185,6	277400	173112,5	589338,1	1216619,9
на 100га с.-г. угідь тис. грн	9,1	6,9	7,5	52,9	23,0	14,3	50,6	99,0
у т.ч. прибуток без дотацій, тис. грн.	151168,0	70852,0	75733,0	546500,9	236901,6	170525,4	555121,8	1216102,1
на 100га с.-г. угідь тис.грн	9,1	6,9	7,5	50,2	19,7	14,1	47,6	98,9
Рівень рентабельності, %	39,3	9,8	8,1	45,9	12,5	6,4	17,0	36,7
т.ч.без дотацій, %	39,3	9,8	8,1	43,6	10,7	6,3	16,0	36,7
Від реалізації продукції тваринництва								
Прибуток всього, тис.грн	-130729,0	24731,3	-37573,0	-79654,5	69801,4	-44094,6	73273,1	74073,1
на 100га с.-г. угідь тис.грн	-7,8	2,4	-3,7	-7,3	5,8	-3,6	6,3	6,0
у т.ч. прибуток без дотацій, тис. грн.	-130729,0	-20296	-91354,0	-118557,0	28911,0	-54889,2	56355,6	70435,5
на 100га с.-г. угідь тис. грн	-7,8	-2,0	-9,1	-108,9	2,4	-3,6	4,8	5,7
Рівень рентабельності, %	-35,9	5,2	-6,2	-12,5	9,4	-4,7	6,8	5,4
т.ч. без дотацій, %	-35,9	-4,3	-15,3	-18,7	3,9	-5,8	5,2	5,2

Джерело: розраховано за ф. 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств»

Так, у післяреформенний період (1999 р.), коли основними товаровиробниками стали підприємства ринкового типу спостерігаємо значний «розрив» між показниками ефективності виробництва галузей рослинництва і тваринництва. А саме, рівень рентабельності в 2000 році у рослинництві складав 39,3 %, в тваринництві - 35,9 %, тому з 2005 року ця галузь є дотаційною. В період

2006 – 2010 дотаційною є і галузь рослинництва, хоча збитковою вона ніколи не була.

Найбільш прибутковою продукція галузі рослинництва була 2007р. та 2011 р., про що свідчить показник прибутку на 100 га сільськогосподарських угідь - 50,2 тис. грн. та 98,9 тис. грн. відповідно. Такі високі результати можна пояснити тим, що зазначені роки співпадають із найвро-

жайнішими періодами в області та країни в цілому.

Щодо галузі тваринництва, то можна стверджувати, що за досліджуваний період вона є збитковою. Хоча за останні два роки ми спостерігаємо рентабельність цієї ж галузі на рівні 5,2 %, але в порівнянні навіть з дореформенним періодом (1990 р. 27,2 %) - це майже ніщо.

Досліджуючи механізм впливу на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах через систему дотування ми не спостерігаємо принципової різниці в прибутковості, яка б стимулювала господарства до стабільного прогресу, зокрема галузі тваринництва, як найбільш дотованої. З цих позицій, робимо висновок, система дотаційності є лише стримуючим фактором у підвищенні

ефективності виробництва. Для того, щоб заданий напрям працював ефективно необхідно стимулювати всі сторони в комплексі.

Для аналізу ефективності використання земельних угідь сільськогосподарськими підприємствами розглянемо таб.3. Із таблиці 3 видно, що за проаналізований період кількість підприємств є не постійною. Так, максимальною вона була після реформування землекористувань у 2000р. (552), а мінімальною - у 2006 р. (306). Що стосується площі сільськогосподарських угідь, яка припадає на одне підприємство, то з кожним роком вона зменшується на 40,1 %. А показник товарної продукції з кожним роком збільшується, причина - ріст цін на продукцію. Величина прибутку значно коливається за роками, але має певну тенденцію до збільшення.

Таблиця 3

Динаміка ефективності використання земельних угідь сільськогосподарськими підприємствами Харківської області

Рік	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кількість підприємств	552	327	306	442	521	528	539	568
Площа с.-г. угідь одного підприємства, га	3014,5	3140,6	3283,7	2462,3	2313,4	2295,4	2162,6	2164,4
Одержано на 100 га с.-г. угідь, ц								
Приросту живої маси ВРХ	13,6	12,0	11,2	9,1	8,2	7,8	7,7	7,1
молока	183,0	178,3	169,5	129,3	126,2	141,5	142,5	137,0
Одержано на 100 га ріллі, ц								
зернових	648,6	1514,9	1135,3	1537,4	2468,2	1638,2	762,0	1344,1
соняшнику	188,6	186,4	252,4	321,3	373,8	383,2	448,0	437,3
цукрового буряку	712,1	855,3	1225,6	787,5	595,9	364,7	347,2	342,4
приросту живої маси свиней	8,8	15,1	18,9	11,1	8,1	9,2	12,2	7,0
Одержано на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.								
Товарної продукції	59,2	153,7	188,4	219,8	278,2	318,7	358,0	497,7
Прибутку (збитку)	0,9	7,5	1,9	39,5	23,9	10,5	53,3	106,8

Джерело: розраховано за ф. 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств»

Розрахунки натуральних показників свідчать про тенденцію до збільшення виробництва соняшнику, що порушує науково обґрунтовані системи сівозмін. Площа посіву цієї культури не повинна перевищувала 10 %, а на сьогоднішня ця цифра становить більше 30%, оскільки товаровиробники прагнуть мати більші прибутки. Виробництво зерна за досліджуваний період значно коливається, а щодо цукрового буряку, то до 2006 р. його виробництво збільшувалося, а в останні чотири роки зменшувалося, що спричинило нестабільну ситуацію на ринку цукру.

Щодо галузі тваринництва, то вона займає незначну частку у структурі товарної продукції і очікувати у найближчій перспективі змін на краще не доведеться.

Отже, аграрний сектор необхідно рухати через призму сталості економічної, екологічної та соціальної сфери, яке забезпечує, перш за все, держава. А це система інвестицій, кредитів, податків, ціноутворення, правового забезпечення і контролю, захисту соціального благополуччя та екологічного відтворення сфери природокористування.

Список використаної літератури:

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т та ін.] ; з ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Масель – Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
2. Трансформація земельних відносин: Матеріали Одинадцятих річних зборів. Всеукраїнського конгресу вчених ек.-аграрників 26-27 лютого 2009 року / [П.Т. Саблук, М.М.Федоров, В.Я.Месель-Веселяк та ін.]. - К.: ННЦІАЕ, 2009. - 115 с.
3. Данкевич А. Еколого – економічні аспекти використання сільськогосподарських угідь в умовах приватної власності та ринкових відносин// Землевпорядний вісник .- 2011.-№6.-С. 27.
4. Кириленко І.Г. Напрямки підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. - №10. – С. 68-70.

5. Кошкалда І.В. Земельні відносини в аграрному секторі економіки України: Монографія / І.В. Кошкалда / Харк. Нац. Аграр. Ун-т ім. В.В. Докучаєва. –Х.: Гриф, 2012.-352 с.
6. Лукінов І. Продуктивні сили села - основа його відродження і прогресу: Вибрані праці: У 2-х кн. - Кн. 2. - К.: ННЦ ІАЕ, 2007. - 794 с.
7. Регулювання земельних відносин та розвиток економічних принципів землеволодіння і землекористування. Матеріали Перших регіональних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів – аграрників, 27 – 28 листопада 2007 року, м. Харків/ А. В. Македонський -Харків: ХНТУСГ-2007.-С. 193-201.
8. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / редкол.: М.В. Зубець (голова) та ін. – К.: Аграрна наука, 2010. – 980 с.

Анализ экономической эффективности использования сельскохозйственных угодий Харьковской области. Рассмотрены проблемы экономической эффективности использования сельскохозйственных угодий Харьковской области на современном этапе аграрной реформы.

Anaiysis of efficiency use of land resources of agrricultural in the Kharkiv region. The problems of national land resources influence on the profitability of agrarian enterprise at the moderm stage of agrricultural in the Kharkiv region of agrarian reform are considered in the paper.

Рецензент: д.е.н., професор Федоров М.М.
Дата надходження до редакції: 03.06.2012 р.